

- یک‌شنبه ۲۸ اردیبهشت ۱۴۰۴**
- سال هفدهم - شماره ۳۱۲۵**

# آموزش و پرورش، غایب بزرگ پیشگیری از اعتیاد

**کارشناس تربیتی: مصرف تفنی، یک توهم خطرناک است که سر از اعتیاد درمی‌آورد/ صفاتیان: بهترین برخورد خانواده‌ها استفاده از مشاوران متخصص در کنترل بحران است/ دانش‌آموزان: مصرف مواد مخدر بین دانش‌آموزان مسئله پنهانی نیست**

سپهرغرب، گروه اجتماعی – سمیرا گمار؛ مدیرکل اسبق درمان اعتیاد ستاد مبارزه با مواد مخدر با انتقاد از ناکارآمدی نظام آموزشی کشور در حوزه پیشگیری از اعتیاد گفت: آموزش و پرورش هنوز در سطح بسیار پایینی در این زمینه عمل می‌کند. محتوای کتاب‌های درسی در این حوزه ناچیز است، مربیان تربیتی آموزش کافی ندیده‌اند و نوع اطلاعاتی که باید متناسب با سن به دانش‌آموز داده شود، اصلاً تعریف نشده است.

پدیده اعتیاد به مواد مخدر، یکی از معضلات اجتماعی و بهداشتی است که در دهه‌های اخیر ابعاد پیچیده‌تری به خود گرفته و به‌ویژه در میان نوجوانان و جوانان در حال گسترش است. این بحران که تا پیش از این تنها به‌عنوان یک مشکل فردی یا خانوادگی شناخته می‌شد، به‌سرعت تبدیل به یک معضل اجتماعی و تهدیدی جدی برای سلامت روانی و اجتماعی شده. مصرف مواد مخدر در میان نوجوانان، به دلایل متعددی ازجمله کنجکاوی، مشکلات خانوادگی، فشارهای اجتماعی و فضای مجازی، روندی افزایشی به خود گرفته و سن مصرف این مواد به‌مراتب کاهش یافته است.

در این راستا، صاحبه‌ای با دکتر سعید صفاتیان؛ مدیرکل اسبق درمان اعتیاد ستاد مبارزه با مواد مخدر و کارشناس حوزه اعتیاد، خانم خلیلی؛ پژوهشگر و فعال در زمینه پیشگیری از اعتیاد، و جمعی از دانش‌آموزان مدارس همدان انجام و در آن به‌طور مفصل به دلایل گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر، تأثیرات آن بر سلامت روانی و اجتماعی آنان و چالش‌های موجود در زمینه پیشگیری از این معضل پرداخته شد. این گفت‌وگوها شامل نظرات کارشناسی و تجربی از سوی متخصصان، واکنش‌های خانواده‌ها و همچنین دیدگاه‌های دانش‌آموزان به‌عنوان افرادی که در معرض این تهدید قرار دارند، بود.

در این گزارش، تلاش شده تا ابعاد مختلف این معضل اجتماعی، ازجمله تأثیرات خانوادگی، فردی و اجتماعی بر گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر، مشکلات و ضعف‌های سیستم آموزشی در پیشگیری از اعتیاد و همچنین راهکارهای پیشگیرانه و مداخلات مؤثر در این زمینه به دقت مورد بررسی قرار گیرد. در کنار آن، نقش همسالان، رسانه‌ها، و فضای مجازی در گسترش این پدیده و همچنین نیاز به آموزش‌های علمی و عملی به نوجوانان، به‌عنوان گام‌های اساسی در راستای مبارزه با اعتیاد مورد توجه قرار گرفته است.

این گفت‌وگو نه‌تنها به ارائه اطلاعات و تحلیل‌های عمیق درخصوص دلایل اعتیاد در میان نوجوانان می‌پردازد، بلکه به اهمیت آگاهی‌رسانی و پیشگیری از اعتیاد در مدارس و جوامع محلی نیز تأکید می‌کند. در پایان گزارش قصد داریم با روشن کردن رویای پنهان این بحران، به شفاف‌سازی دیدگاه‌های کارشناسی و اجتماعی در این زمینه بپردازیم و گامی در جهت پیشگیری و کاهش اعتیاد در میان نسل‌های آینده برداریم. ابتدا روایت دانش‌آموزان را می‌خوانید:

■ **ارائه مشاوره فردی به دانش‌آموزان مصرف‌کننده، تنها راهکار مدرسه بود**

در گفت‌وگویی با یکی از دانش‌آموزان دبیرستان شهید باهنر، واقعیت نگران‌کننده‌ای درباره گسترش مصرف مواد مخدر در محیط‌های آموزشی آشکار شد. وی مطرح کرد: متأسفانه برخی از دانش‌آموزان به سیگار و مواد مخدر در مدرسه روی آورده و استعمال می‌کنند.

به گفته محمدمهدی، معاون و مدیر مدرسه از این مسائل اطلاع دارند، اما با دانش‌آموزان برخوردی نمی‌شود و گویا نسبت به موضوع بی‌تفاوت شده‌اند.

وی در پاسخ به این پرسش که چرا برخی از نوجوانان به مصرف مواد مخدر گرایش پیدا می‌کنند، دلایل متعددی را برشمرد ازجمله مشکلات خانوادگی، فشارهای روانی، نداشتن توانایی مقابله با مسائل زندگی و تأثیرپذیری از دوستان و گروه همسالان.

این دانش‌آموز افزود: برخی نوجوانان برای فرار از مشکلات زندگی، به مواد مخدر پناه می‌برند، در حالی که برخی دیگر صرفاً به‌دلیل ترس از طرد شدن از سوی دوستان یا برای جلب توجه، به مصرف آن روی می‌آورند، یعنی توانایی («نه گفتن») ندارند و نگران این هستند که مورد تمسخر قرار گیرند!

محمدمهدی درباره اقدامات مدرسه در زمینه پیشگیری از مصرف مواد مخدر توضیح داد: در سال‌های گذشته، برای برخی دانش‌آموزان جلسات با حضور مشاور برگزار کردند، اما سال جاری چنین اقداماتی متوقف شد حتی در همان موارد محدود نیز تأثیر چندانی مشاهده نشد.

■ **تأثیر محیط را دست‌کم نگیرید؛ نوجوان شبیه اطرافیان‌ش می‌شود**

در ادامه یکی از دانش‌آموزان دبیرستان علویان که تجربه‌های متفاوتی از محیط اطراف خود دارد، در پاسخ به پرسشی درباره مواجهه با پیشنهاد مصرف مواد مخدر توضیح داد: من از کودکی به ورزش و باشگاه علاقه‌مند بودم

و همین علاقه باعث شد که بیشتر وقت خود را در محیط‌های ورزشی سپری کنم. حضور مداوم در باشگاه باعث شد که اطرافیانم اغلب افراد ورزشکار و سالمی باشند که من را از فضاهای ناسالم دور نگه می‌داشت.

علی در عین حال اشاره کرد که به‌دلیل سکونت در یکی از محله‌های پایین شهر، همیشه با خطرات این‌گونه فضاها روبه‌رو بوده و افزود: محله ما از نظر فرهنگی ضعیف‌تر بود و دیدن افراد معتاد یا کسانی که مواد مصرف می‌کردند برایم چیز عجیبی نبود. حتی اگر آدم تلاش می‌کرد دور باشد، باز هم این افراد در مسیر زندگی‌اش قرار می‌گرفتند.

وی همچنین اذعان کرد که نه‌تنها با‌رها شاهد مصرف مواد در اطراف خود بوده، بلکه پیشنهاد مصرف نیز به خودش داده شده. با این حال، نقش باشگاه و محیط سالم ورزشی را در دور ماندن از این خطر بسیار مؤثر دانست و گفت: خوشبختانه باشگاه رفتن و همراهی با آدم‌های سالم باعث شد که هیچ‌وقت به سمت این کارها نروم.

این دانش‌آموز در پاسخ به این پرسش که چرا برخی از نوجوانان به سمت مصرف مواد مخدر کشیده می‌شوند، با اشاره به نقش عوامل خانوادگی، روانی و محیطی متذکر شد: برخی از نوجوانان از همان کودکی در خانواده‌هایی رشد می‌کنند که در آن اعتیاد وجود دارد. وقتی نوجوانی پدر یا برادر خود را در حال مصرف مواد مخدر می‌بیند، این رفتار برای او عادی می‌شود و احتمال دارد در آینده خود نیز به سمت آن کشیده شود.

علی همچنین به مسئله رفاه بیش از حد برخی خانواده‌ها اشاره کرد و افزود: در مواردی هم دیدم‌ه که نوجوانان به‌دلیل شرایط مالی و رفاه زیاد، دچار نوعی پوچی می‌شوند. چون همیشه همه‌چیز برایشان فراهم بوده و چیزی در زندگی برایشان تازگی یا جذابیت ندارد، برای تجربه حس متفاوت، به دنبال هیجان و لذت کاذب می‌روند. وی در ادامه، تأکید ویژه‌ای بر نقش محیط و اطرافیان داشت و گفت: تأثیر محیط بسیار زیاد است، حتی اگر کسی بهترین آدم دنیا هم باشد، وقتی در جمعی قرار بگیرد که به سمت رفتارهای ناسالم تازگی‌ناپذیر باشد، به‌مرور تحت تأثیر قرار می‌گیرد. مثلاً اگر اطرافیانم ورزشکار باشند، من هم تمایل دارم ورزشکار بمانم. اگر کاسب باشند، من هم به آن سمت می‌روم. ولی اگر معتاد باشند، حتی اگر من به اندازه آن‌ها درگیر نشوم، احتمال دارد به شکل محدودتری همان مسیر را دنبال کنم.

این دانش‌آموز اظهار کرد: وقتی نوجوان بارها مصرف مواد مخدر را در اطراف خود می‌بیند، این رفتار برایش عادی می‌شود و حساسیت خود را نسبت به آن از دست می‌دهد.

علی در ادامه گفت‌وگو نسبت به سیستم آموزشی کشور صریحاً انتقاد کرد و آن را در زمینه آموزش‌های تأثیرگذار برای نوجوانان ناکارآمد دانست و گفت: متأسفانه مدرسه و سیستم آموزشی ما به‌طور کلی مسیر درستی را دنبال نمی‌کند. شخصاً هیچ چیزی از مدرسه ندیده‌ام که واقعاً در زندگی‌ام کاربردی یا ماندگار بوده باشد. آموزش‌هایی که در مدارس ارائه می‌شود، نه‌تنها جذاب نیستند، بلکه در بسیاری از موارد هیچ ارتباطی با نیازهای واقعی نوجوانان ندارند.

وی معتقد است که آموزش‌های مدرسه‌ای معمولاً در سنینی به نوجوانان ارائه می‌شود که درک و درن تصمیم‌گیری‌شان هنوز کامل نیست، همین امر باعث می‌شود تأثیر این آموزش‌ها کوتاه‌مدت و سطحی باشد.

این دانش‌آموز با اشاره به تأثیرگذاری فعالیت‌های بدنی و ورزشی افزود: از نظر من، نوجوانان و جوانان باید از طریق ورزش به مسیر سالم زندگی سوق داده شوند. اگر به فعالیت‌های ورزشی بها داده شوند و باشگاه‌ها از حمایت بیشتری برخوردار باشند، تأثیر آن در پیشگیری از مصرف مواد مخدر بسیار بیشتر از کلاس‌ها و برنامه‌های خشک و بی‌اثر مدرسه خواهد بود.

علی در پایان گفت‌وگو با بیان حس مسئولیت‌پذیری خود نسبت به آسیب اعتیاد گفت: اگر کسی از من در این زمینه کمکی بخواهد، دوست من باشد یا فردی غریبه، قطعاً کمکش خواهم کرد. چون باور دارم هرچه تعداد افراد گرفتار در دام مواد مخدر کمتر باشد، نه‌تنها برای جامعه، بلکه برای آینده خود من و خانواده‌ام بهتر است. نمی‌خواهم روزی فرزندم در کوچه و خیابان با یک فرد معتاد روبه‌رو شود و از او الگو بگیرد. من در این زمینه احساس مسئولیت می‌کنم و اگر بتوانم کاری برای جلوگیری از گسترش اعتیاد انجام دهم، قطعاً دریغ نخواهم کرد.

■ **آگاهی، مهم‌ترین سلاح در برابر اعتیاد است**
در ادامه دانش‌آموز هنرستان دبیاچ نیز از تجربه‌اش در مواجهه با پیشنهاد مصرف مواد مخدر و دیدگاهش درباره عوامل زمینه‌ساز این آسیب اجتماعی گفت: بله، تا به حال چندین بار از سوی هم‌کلاسی‌ها، دوستان و حتی در فضاهایی مثل پارک‌ها و محله با پیشنهاد مصرف مواد

مخدر روبه‌رو شده‌ام اما خوشبختانه با توجه به شناختی که نسبت به این مواد و عوارض آن‌ها داشتم، توانستم قاطعانه پاسخ منفی بدهم و از این موقعیت‌ها فاصله بگیرم. سعید در ادامه، دلایل گرایش برخی نوجوانان به مصرف مواد مخدر را این‌گونه تحلیل کرد: به‌نظر من، سه عامل اصلی باعث می‌شود برخی نوجوانان به سمت مواد مخدر کشیده شوند: نخست، کمبود آگاهی نسبت به عواقب مصرف، دوم، تأثیرپذیری از اطرافیان بدون داشتن الگوهای درست و سوم و شاید مهم‌ترین عامل، نبود نظارت کافی از سوی خانواده‌ها. متأسفانه در بسیاری از موارد، خانواده‌ها، مخصوصاً مادران، تصور می‌کنند فرزندشان هیچ‌گاه به سمت چنین مسائلی نمی‌رود و همین اعتماد بی‌پایه، باعث بی‌توجهی به رفتارهای پرخطر می‌شود.

وی در پاسخ به این پرسش که آیا در مدرسه برنامه‌هایی برای پیشگیری از اعتیاد برگزار شده؟ گفت: بله، ما مدرسه ما شاید مهم‌ترین زمینه توسط نیروی انتظامی و کارشناسان برگزار و درباره مواد مخدر مختلف ازجمله ماری‌جونا توضیحاتی ارائه می‌شد. این برنامه‌ها کمک می‌کند که دانش‌آموزان شناخت دقیق‌تری نسبت به خطرات این مواد پیدا کنند.

این دانش‌آموز در پایان درباره وظیفه فردی نوجوانان در مقابله با این آسیب اجتماعی گفت: اگر کسی از دوستان یا هم‌کلاسی‌هایم نیاز به کمک داشته باشد، بهترین کاری که می‌توانم انجام بدهم این است که موضوع را با خانواده او در میان بگذارم. خانواده باید بداند که فرزندش در معرض خطر است. این آگاهی می‌تواند نقطه شروعی برای درمان و نجات او باشد.

■ **باورهای نادرست درباره بی‌ضرر بودن مصرف تفننی**

در ادامه یکی از مشاوران تربیتی مدارس در گفت‌وگویی مفصل با اشاره به عوامل متعدد مؤثر در گرایش نوجوانان به مواد مخدر، بر نقش تعیین‌کننده ساختار خانواده، آموزش مهارت‌های زندگی، تأثیر رسانه‌ها و اهمیت پیشگیری علمی تأکید کرد و گفت: نوجوانانی که در خانه احساس ارزشمندی نمی‌کنند یا عزت نفس پایینی دارند، بیشتر در معرض آسیب‌اند. سخت‌گیری‌های افراطی یا رها کردن کامل نوجوان، هر دو می‌تواند به شکلی مضر باشد و او را به سمت مصرف مواد سوق دهد. همچنین نگرش والدین نسبت به مصرف مواد و الگوگیری رفتاری فرزندان از آنان، از عوامل کلیدی در شکل‌گیری رفتارهای پرخطر است.

طاهره فامیل‌خلیلی سپس از عادی‌سازی مصرف مواد و دخانیات در سربال‌ها و محصولات نمایی؛ به‌ویژه سینمای خانگی که نوجوانان بیشتر با آن در تماس‌اند، انتقاد کرد و افزود: نمایش مصرف مشروبات الکلی و دخانیات به‌عنوان یک رفتار معمول، بدون هشدار و پیامد، می‌تواند الگوهای نادرستی را به ذهن نوجوانان تزریق کند.

وی بر نقش گروه همسالان و فشار جمعی تأکید و اظهار کرد: نوجوانان گاهی صرفاً برای پذیرفته شدن در جمع دوستان یا به‌خاطر ناتوانی در نه گفتن، به سمت مواد کشیده می‌شوند. پرورش مهارت‌هایی مثل ابراز وجود، تعیین هدف، کنترل هیجان و جست‌وجوی حمایت سالم، حیاتی است. از آموزش مهارت‌های زندگی می‌توان از بسیاری از علل‌های پیشگیری کرد.

این کارشناس تربیتی در ادامه نسبت به پندارهای غلط درخصوص مصرف تفننی مواد هشدار داد و خاطرنشان کرد: یکی از خطرناک‌ترین باورها این است که یک‌بار امتحان کردن ضرری ندارد. بسیاری از معتادان راهشان را با همین تصور آغاز کرده‌اند. حتی یک‌بار مصرف می‌تواند آغاز وابستگی باشد.

فامیل‌خلیلی اضافه کرد: برخی نوجوانان تصور می‌کنند مصرف مواد مخدر، تمرکز یا موفقیت تحصیلی می‌آورد، در حالی که نتیجه چیزی جز وابستگی، فرسودگی روانی و تخریب جسمی نیست.

■ **جزیئات ندهید، آگاهانه هشدار دهید**

## اجتماعی

مدیرکل اسبق درمان اعتیاد ستاد مبارزه با مواد مخدر مطرح کرد:

وی تأکید کرد: برخی خانواده‌ها ناخواسته با وارد شدن به جزیئات نحوه مصرف مواد، در نوجوان کنجکاوی ایجاد می‌کنند. پیام اصلی باید این باشد که حتی یک‌بار مصرف، خطرناک و بازگشت‌ناپذیر است. به گفته مسئول بنیاد نوجوان همدان، امروزه مواد با اسامی جذاب و بسته‌بندی‌های فریبنده در اختیار نوجوانان قرار دارد. نوجوان باید یاد بگیرد در برابر پیشنهاد‌های مشکوک قاطعانه نه بگوید، حتی اگر شکل ظاهری ماده یا نام آن برایش آشنا نباشد.

■ **قیح‌زدایی از اعتیاد در فضای مجازی و نفوذ مافیای مواد به مدارس**

فامیل‌خلیلی با اشاره به ترویج سبک زندگی ناسالم در فضای مجازی و جامعه متذکر شد: تنوع راه رفتن لش، تیغ زدن و اصطلاحاتی مانند «ساقی»، تا نمایش مصرف مواد به‌عنوان رفتاری خاص و فانتزی، همه بخشی از فرآیند قبیح‌زدایی از اعتیاد است.

وی هشدار داد: مدارس به‌دلیل تراکم دانش‌آموزان و نبود نظارت کافی، هدفی برای فعالیت مافیای مواد هستند. آلوده شدن چند دانش‌آموز کافی است تا زنجیره عادی‌سازی، پاید.

■ **مواد مخدر؛ مداخله‌گر خاموش در روان و رفتار نوجوان**

این مشاور تربیتی توضیح داد: وابستگی به مواد مخدر شامل نشانه‌های جسمی، ذهنی و رفتاری است. فرد وابسته دیگر قادر به ترک مصرف نیست و در صورت قطع، دچار علائم شدید محرومیت می‌شود. نشانه‌هایی همچون تغییر در ظاهر، رفتار، افت تحصیلی، خواب‌الودگی، بی‌تعادلی یا استفاده غیرمعمول از وسایل مانند خودکارهای خالی یا کبریت‌های نیم‌سوخته نشانه‌هایی است که خانواده و مدرسه نباید نسبت به آن بی‌تفاوت باشد.

فامیل‌خلیلی با اشاره به اینکه دوره نوجوانی سرشار از تمایلاتی مانند هیجان‌طلبی، نوجویی و توهم آسیب‌ناپذیری است، تصریح کرد: این ویژگی‌ها اگر رفتار، افت آموزش و هدایت رها شوند، می‌توانند نوجوان را به سوی تجربه‌های پرخطر مانند مصرف مواد بکشانند. در برخی فرهنگ‌ها، مصرف سیگار، قلیان یا حتی مواد مخدر عادی تلقی می‌شود. همین عادی‌سازی آغاز گرفتن کودکان با این مسئله از سنین پایین را در پی خواهد داشت.

وی با این بیان که ضعف در عملکرد تحصیلی، احساس ناکامی یا نبود حس تعلق در مدرسه، می‌تواند نوجوان را آسیب‌پذیرتر کند، یادآوری کرد: آموزش مهارت‌های زندگی ازجمله شجاعت، کنترل هیجان، حل مسئله و برخورد با پیشنهاد‌های نادرست، باید از کودکی آغاز شود. این آموزش‌ها سیری در برابر آسیب‌های آینده هستند.

■ **ضعف نظام آموزشی و شکاف اطلاعاتی در شناسایی آسیب‌ها**

این مشاور تربیتی به نبود آموزش کافی برای مربیان اشاره کرد و گفت: متأسفانه معلمان اطلاعات به‌روز درباره مواد، علائم مصرف، قلیان‌های برقی یا صنعتی ندارند و بسیاری از برنامه‌های تربیتی، صرفاً تشریفاتی و تظاهرسازی است. نداشتن مهارت‌هایی مانند نه گفتن، جرأت‌روزی و اعتماد به‌نفس، نوجوان را به سمت مصرف مواد می‌کشاند. اگر مدرسه، خانواده و خود نوجوان در یک زنجیره هماهنگ باشند، پیشگیری ممکن است.

■ **برپرس‌زنی ممنوع! درک نوجوان، شرط نخست تربیت**

فامیل‌خلیلی در پایان، نسبت به خطر برپرس‌زنی هشدار داد و گفت: اگر معلمی صرف شنیدن چند اصطلاح نوجوانانه، بدون درک شرایط، دانش‌آموز را متهم کند، نه‌تنها کمکی نمی‌کند بلکه آسیب را عمیق‌تر می‌سازد. رویکرد علمی، غیرقضاوتی و همراه با گفت‌وگو، کلید اصلی پیشگیری از اعتیاد است.

■ **اعتیاد نوجوانان در حال انفجار و سیستم آموزشی هنوز خواب است**

در بخش پایانی این گزارش، مدیرکل اسبق

درمان اعتیاد ستاد مبارزه با مواد مخدر و کارشناس و پژوهشگر حوزه اعتیاد، به بررسی دلایل گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر، روند این گرایش در سال‌های اخیر و وضعیت موجود در نظام آموزشی پرداخت و بیان کرد: عوامل بسیاری در گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر مؤثر هستند که به سه دسته اصلی تقسیم می‌شوند: عوامل شخصی، خانوادگی و اجتماعی.

دکتر سعید صفاتیان، در توضیح این عوامل گفت: نخستین دسته، عوامل شخصی است. نوجوانان به‌دلیل ویژگی‌های شخصیتی همچون کنجکاوی و احساس آسیب‌ناپذیری، تمایل به تجربه‌کردن چیزهای جدید دارند. این ویژگی‌ها در کنار احساس بی‌اطمینانی نسبت به آینده، می‌تواند باعث شود که آن‌ها به سمت مواد مخدر جذب شوند.

وی در توضیح عوامل خانوادگی با ابراز اینکه خانواده‌هایی که در آن‌ها مشکلاتی مانند طلاق، اختلافات خانوادگی یا توجه کافی نداشتن به فرزند وجود دارد، بیشتر در معرض خطر ابتلای نوجوانان به اعتیاد هستند. همچنین، نوجوانانی که یکی از والدین آن‌ها مصرف‌کننده مواد مخدر بوده یا مشکل روانی دارند، نیز بیشتر به سمت مصرف مواد روانگردان می‌روند گفت: عوامل اجتماعی نیز شامل دسترسی آسان به مواد، قیمت پایین و تأثیر گروه‌های همسال می‌شود.

وی که در حوزه پژوهش اعتیاد ۳۲ سال سابقه فعالیت دارد، تصویری نگران‌کننده از وضعیت فعلی مصرف مواد مخدر در میان نوجوانان ترسیم کرد و با اشاره به روند فزاینده و خطرناک مصرف مواد روانگردان در سنین پایین، گفت: ما امروز با نسلی مواجهیم که دیگر منتظر سنین ۲۰ سالگی برای تجربه مواد نمی‌ماند. نوجوان ۱۵، ۱۶ ساله به‌دنبال تریاک یا هروئین نمی‌گردد؛ او به‌دنبال ماده‌ای است که بتواند تا صبح در یک میهمانی بیدار بماند، انرژی داشته باشد و از واقعیت فرار کند. نه نوادای مثل هروئین که او را گوشه‌نشین کند.

این پژوهشگر حوزه اعتیاد تأکید کرد: سن اعتیاد به‌شکل خطرناکی کاهش یافته و نوع مواد مصرفی نیز توسط افراد متخصص، متناسب با روحیه و نیاز نوجوان طراحی می‌شود. این مواد را گروه‌هایی می‌سازند که می‌دانند نوجوان دنبال چه چیزی است. نوجوان امروز دیگر مثل گذشته به سراغ سیگار برای تربیتی نمی‌ماند، بلکه مستقیماً هدف اصلی تولیدکنندگان مواد روانگردان است.

■ **آموزش و پرورش، غایب بزرگ پیشگیری از اعتیاد**

صفاتیان با انتقاد از ناکارآمدی نظام آموزشی کشور در حوزه پیشگیری از اعتیاد تصریح کرد: آموزش و پرورش هنوز در سطح بسیار پایینی در این زمینه عمل می‌کند. محتوای کتاب‌های درسی در این حوزه ناچیز است، مربیان تربیتی آموزش کافی ندیده‌اند و نوع اطلاعاتی که باید متناسب با سن دانش‌آموز داده شود، اصلاً تعریف نشده است.

وی با تأکید بر تفاوت نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان ۱۰، ۱۴ و ۱۸ ساله افزود: اطلاعات باید طبقه‌بندی‌شده، متناسب با درک و سن نوجوان ارائه شود اما ما هنوز با رویکردی غصب‌مانده مواجهیم که حتی از واژه اعتیاد هم می‌ترسد.

این پژوهشگر حوزه اعتیاد با ابراز بنکه وقتی اعتیاد به‌عنوان آسیب اجتماعی مطرح نباشد و نگاه انتظامی و امنیتی بر آن حاکم باشد، آموزش و پرورش هم جرأت ورود پیدا نمی‌کند، خاطرنشان کرد: حل این معضل با حضور مشاور، روان‌شناس یا مددکار اجتماعی در مدرسه مقدور خواهد بود.

■ **نگاه امنیتی به اعتیاد، بزرگ‌ترین اشتباه**

صفاتیان با انتقاد از رویکرد امنیتی به مسئله اعتیاد اظهار کرد: تا زمانی که اعتیاد به‌جای یک معضل اجتماعی، معضل امنیتی تلقی شود، نمی‌توان انتظار مداخله جدی و مؤثر از آموزش و پرورش یا نهادهای مدنی داشت. از ظرفیت‌های سازمان‌هایی چون وزارت بهداشت، سازمان بوزیستی و نهادهای مدنی باید برای آگاه‌سازی و پیشگیری استفاده می‌شد، اما کم‌کاری این نهادها نیز در وضعیت کنونی بی‌تأثیر نبوده است.

وی افزود: ترس مسئولان از شکستن «قیح» اعتیاد یکی از بزرگ‌ترین اشتباهات در حوزه آموزش است. آنچه باید شکسته شود، چهل است نه قیح. ما می‌توانیم درباره مواد، ساختار و اثاثاتان با زبانی علمی و متناسب با سن نوجوان صحبت کنیم بدون آن‌که تبلیغ یا تشویق تلقی شود.

مدیرکل اسبق درمان اعتیاد ستاد مبارزه با مواد مخدر همچنین نقش فضای مجازی را در گسترش این معضل جدی دانست و تصریح کرد: نوجوانان امروز از طریق شبکه‌های اجتماعی نه‌تنها اطلاعات غلط درباره مواد دریافت می‌کنند، بلکه به‌راحتی به بازار فروش هم دسترسی دارند، بدون آنکه حتی پایشان را از خانه بیرون بگذارند.

صفاتیان در ادامه سخنان خود به نقش خانواده‌ها در برخورد با نوجوانان مصرف‌کننده مواد مخدر نیز گریزی زد و گفت: زمانی که خانواده متوجه می‌شود فرزندشان به سمت مصرف مواد رفته، واکنش‌های مختلفی از سوی والدین مشاهده می‌شود؛ بعضی از خانواده‌ها واکنش‌های تند و افراطی دارند که اغلب مشکل را پیچیده‌تر می‌کنند. در مقابل، بعضی خانواده‌ها به‌دلیل ترس از مواجهه با واقعیت یا نداشتن آگاهی، به فرزند خود اجازه می‌دهند تا به مصرف مواد ادامه دهد.

به گفته وی، بهترین راه‌حل در این شرایط، استفاده از مشاوران متخصص است که می‌توانند به خانواده‌ها کمک کنند تا با نوجوانان خود برخوردی صحیح داشته باشند. چراکه هرگونه برخورد خارج از اصول علمی و روان‌شناختی می‌تواند وضعیت را بحرانی‌تر کند و اثرات منفی بر روی نوجوان مصرف‌کننده مو بگذارد.

■ **زمان عمل است، نه شعار**

این کارشناس حوزه آسیب‌های اجتماعی در جمع‌بندی سخنان خود با این بیان که با وقتی نگاه به اعتیاد تغییر نکند، پیشگیری جای شعار را نگیرد و آموزش‌های واقعی، جای خود را در مدارس باز نکنند، موج اعتیاد نوجوانان نه‌تنها متوقف نمی‌شود، بلکه شدیدتر هم خواهد شد، اذعان کرد: اعتیاد امروز نه‌فقط یک بیماری فردی، بلکه یک بحران ملی است و ما حق نداریم چشم بر آن ببندیم. ما باید از تجربه کشورهای موفق در این زمینه بهره ببریم، مسئله‌ای که چندان تمایلی به آن در کشور ما وجود ندارد اما من از نزدیک شاهد موفقیت کشورهای مختلف در استفاده از «آموزش» در کنترل و پیشگیری بوده‌ام.

■ **راه‌های پیشگیری و مقابله با مواد مخدر در نوجوانان**

در خاتمه باید گفت: پیشگیری از اعتیاد در میان نوجوانان یک چالش پیچیده و چندبعدی به‌شمار می‌رود که نیازمند همکاری همه‌جانبه نهاده‌ها، خانواده‌ها و خود نوجوانان است. در این مسیر، عوامل مختلفی مانند آگاهی‌رسانی، آموزش مهارت‌های زندگی، تغییر نگرش‌ها و تعاملات اجتماعی باید به‌طور همزمان مورد توجه قرار گیرند. برای مقابله مؤثر با این بحران، بااستی اقدامات متعددی در سطوح مختلف انجام شود.

خانواده، نخستین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی است که می‌تواند در پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر نقش اساسی ایفا کند. یکی از کلیدی‌ترین اقدامات برای خانواده‌ها، آگاهی و آموزش است. والدین باید بتوانند درک بهتری از نیازها، دغدغه‌ها و رفتارهای نوجوانان خود پیدا کنند تا بتوانند در زمان مناسب، مراقب و هدایتگر آن‌ها باشند. آموزش مهارت‌های زندگی به فرزندان، ازجمله مهارت نه گفتن، جرأت‌روزی و تفکر انتقادی، می‌تواند نوجوانان را در برابر فشارهای همسالان و هوسه‌های مختلف مقاوم‌تر کند. همچنین، خانواده‌ها باید از ارتباط مستمر با مدارس و مشاوران تخصصی بهره‌مند شوند تا در صورت بروز هرگونه مشکل، به‌موقع اقدام کنند.

مدارس باید نقش خود را در پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر با جدیت بیشتری ایفا کنند. نخستین گام در این مسیر، آموزش و آگاه‌سازی دانش‌آموزان در خصوص مضرات مواد مخدر، تأثیرات منفی آن بر سلامت جسمی و روانی و تبعات اجتماعی آن است. این آموزش‌ها باید در سنین پایین آغاز شود و به‌صورت مستمر ادامه یابد. مدرسه باید فضایی ایمن و حمایتی برای دانش‌آموزان فراهم آورد تا آن‌ها بدون ترس از طرد شدن، مشکلات خود را مطرح کنند و در صورت لزوم، از کمک‌های روان‌شناسی و مشاوره‌ای بهره‌مند شوند. به علاوه، معلمان و مربیان باید آموزش‌های تخصصی در خصوص شناسایی علائم اعتیاد و نحوه برخورد با دانش‌آموزان مصرف‌کننده مواد را دریافت کرده تا در مواقع ضروری بتوانند به‌طور مؤثر و آگاهانه عمل کنند.

مهم‌ترین عاملی که به گسترش فرهنگ مصرف مواد مخدر در میان نوجوانان دامن می‌زند، فضای مجازی و رسانه‌ها هستند. این رسانه‌ها با ارائه تصاویری جذاب از مصرف مواد، به‌ویژه مواد روانگردان، در حال قبیح‌زدایی از اعتیاد و ترویج آن به شکل فانتزی و بی‌ضرر هستند. از همین رو، باید در کنار آموزش‌های فردی و خانوادگی، بر استفاده آگاهانه از رسانه‌ها نیز تمرکز کرد. رسانه‌ها باید نقش خود را در آگاه‌سازی و ترویج پیام‌های ضد اعتیاد ایفا کنند.

در نهایت، برای مقابله با این پدیده باید به نوجوانان انگیزه کثیر به تنها راه حل مشکلاتشان، فرار به دنیای مواد مخدر نیست. آموزش مهارت‌های زندگی، تقویت روابط خانوادگی و اجتماعی و حمایت‌های روانی می‌تواند نوجوانان را در برابر این تهدیدات مقاوم‌تر کند. همچنان که پیشگیری همیشه بهتر از درمان است، برای کاهش میزان اعتیاد در جامعه، باید در کنار اقدامات درمانی، به پیشگیری و آگاهی‌رسانی به نوجوانان و خانواده‌ها توجه ویژه‌ای داشته باشیم.